

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। वैश्वानरोऽग्निः। त्रिष्टुप्।

प्राग्नये तवसे भरध्वं गिरं दिवो अरतये पृथिव्याः।

यो विश्वेषाममृतानामुपस्थे वैश्वानरो वावृधे जागृवद्भिः ॥ ७.००५.०१

यः। वैश्वानरः- सर्वनरहितः। विश्वेषाम्- सर्वेषाम्। अमृतानाम्- देवानाम्। उपस्थे- अन्तिके।
जागृवद्भिः- जागरणशीलैः। वावृधे- वर्धते। तस्मै। तवसे- बलीयसे। दिवःपृथिव्याः-
द्यावापृथिवीसम्बन्धिने। अरतये- रागरहिताय। अग्नये- पावकाय सत्क्रतवे। गिरम्- वाचम्। प्र
भरध्वम् ॥१॥

पृष्ठो दिवि धाय्यग्निः पृथिव्यां नेता सिन्धूनां वृषभः स्तियानाम्।

स मानुषीरभि विशो वि भाति वैश्वानरो वावृधानो वरेण ॥ ७.००५.०२

अग्निः। पृष्ठः- जिज्ञासितः। दिवि- नभसि। पृथिव्याम्- भूम्याम्। धायि- स्थापितः। सिन्धूनाम्-
अपां मूलशक्तिधाराणाम्। नेता- नायकः। स्तियानाम्- जीवोदकानाम्। वृषभः- वर्षकः। सः।
वैश्वानरः- सर्वनरहितः। वरेण- श्रेष्ठेन। वावृधानः- वर्धमानः। मानुषीः विशः- मनुष्यप्रजाः। अभि
वि भाति- प्रकाशयति ॥२॥

त्वद्भिया विश आयन्नसिक्रीरसमना जहतीर्भोजनानि।

वैश्वानर पूरवे शोशुचानः पुरो यदग्ने दरयन्नदीदेः ॥ ७.००५.०३

वैश्वानर- सर्वनरहितः। अग्ने- पावकः सर्वभूतहितक्रतो। पूरवे- पूरकाय। शोशुचानः- तपन्। पुरः-
बन्धनानि। यत्- यदा। दरयन्- दारयन्। अदीदेः- अज्वलः। तदा। त्वद्भिया- त्वद्भयेन।
असिक्रीः- तमसावृताः असिक्री रात्रिर्निघण्टौ। रात्र्युपलक्षिततमोवृता इत्यर्थः। असमनाः-
अन्यजभोगासक्त्या विषमाः। विशः- प्रजाः। भोजनानि- अन्यार्थं जातान् भोगान्। जहतीः-
त्यजन्त्यः। आयन्- आगच्छन्। त्वत्प्रपन्ना अभूवन् ॥३॥

तव त्रिधातु पृथिवी उत द्यौर्वैश्वानर व्रतमग्ने सचन्त ।

त्वं भासा रोदसी आ ततन्थाजस्त्रेण शोचिषा शोशुचानः ॥ ७.००५.०४

वैश्वानर- सर्वनरहित । अग्ने । उत- अपि च । तव- ते । व्रतम्- नियतिम् । त्रिधातु- अन्तरिक्षम् ।

पृथिवी- भूमिः । द्यौः । सचन्ते- सङ्गच्छन्ति । त्वम् । अजस्त्रेण शोचिषा- सन्ततप्रकाशेन ।

शोशुचानः- दीप्तः सन् । भासा- दीप्त्या । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । आ ततन्थ- विस्तृतवान् ॥४॥

त्वामग्ने हरितो वावशाना गिरः सचन्ते धुनयो घृताचीः ।

पतिं कृष्टीनां रथ्यं रयीणां वैश्वानरमुषसां केतुमहाम् ॥ ७.००५.०५

कृष्टीनाम्- मनुष्याणाम् । पतिम्- पालकम् । रयीणाम्- सम्पदाम् । रथ्यम्- प्रापकम् । उषसाम्

अहाम्- दिवसानां दैवीप्रज्ञानाम् । केतुम्- प्रज्ञापकम् । त्वाम् । अग्ने- सत्क्रतो । वावशानाः-

कामयमानाः । हरितः- प्राणतुरगाः । सचन्ते- संलभन्ते । धुनयः- कम्पमानाः । घृताचीः- दीप्ताः ।

गिरः- वाचः । त्वां सचन्ते ॥५॥

त्वे असुर्यं वसवो न्यृण्वन्क्रतुं हि ते मित्रमहो जुषन्त ।

त्वं दस्युरोक्सो अग्न आज उरु ज्योतिर्जनयन्नार्याय ॥ ७.००५.०६

त्वे- त्वयि । असुर्यं- बलम् । वसवः- शरण्या देवाः । न्यृण्वन्- न्यगमयन् । मित्रमहः- महामित्र ।

ते- अमी देवाः । क्रतुम्- त्वां सत्क्रतुम् । जुषन्त- सेवन्ते । हि- खलु । अग्ने । आर्याय-

आर्यशीलाय । उरु- विस्तीर्णम् । ज्योतिः- प्रकाशम् । जनयन्- सृजन् । दस्यून्- स्तेनान् ।

ओक्सः- भवदीयस्थानात् । आजः- निरगमयः ॥६॥

स जायमानः परमे व्योमन्वायुर्न पाथः परि पासि सद्यः ।

त्वं भुवना जनयन्भि क्रन्नपत्याय जातवेदो दशस्यन् ॥ ७.००५.०७

परमे- श्रेष्ठे । व्योमन्- नभसि । सः- असावग्निस्त्वम् । जायमानः- उद्भवन् । वायुः- वातः । न-

इव । पाथः- सोमं रसम् । सद्यः- क्षणेन । परि पासि- परिरक्षसि । जातवेदः- जातविद्य । अपत्याय-

सन्तानार्थम् । भुवना- उदकानि । उदकोपलक्षितरेतांसि । जनयन्- सृजन् । दशस्यन्- यच्छन् ।
अभि क्रन्- अभिक्रन्दसि ॥७॥

तामग्ने अस्मे इषमेरयस्व वैश्वानर द्युमतीं जातवेदः ।

यया राधः पिन्वसि विश्ववार पृथु श्रवो दाशुषे मर्त्याय ॥ ७.००५.०८

वैश्वानर- सर्वनरहित । जातवेदः- जातविद्य । अग्ने- पावक सत्क्रतो । यया । राधः- संसिद्धिम् ।

पिन्वसि- वर्धयसि । विश्ववार- सर्वैर्वरणीय । दाशुषे- दात्रे । मर्त्याय- मनुष्याय । पृथु- महतीम् ।

श्रवः- श्रुत्युपलक्षितदिव्यानुभूतिं यच्छसि । ताम् । द्युमतीम्- दीप्तिमतीम् । इषम्- सदिच्छाम् ।

अस्मे- अस्मभ्यम् । ईरयस्व- प्रेरय ॥८॥

तं नो अग्ने मघवद्भ्यः पुरुक्षुं रयिं नि वाजं श्रुत्यं युवस्व ।

वैश्वानर महि नः शर्म यच्छ रुद्रेभिरग्ने वसुभिः सजोषाः ॥ ७.००५.०९

अग्ने । मघवद्भ्यः- हव्यवद्भ्यः । नः- अस्मभ्यम् । पुरुक्षुम्- बह्वन्नम् । रयिम्- दानयोग्यधनम् ।

श्रुत्यम्- अतीन्द्रियश्रवणोपलक्षितातीन्द्रियानुभूतिम् । वाजम्- सद्गतिम् । वज गतौ । नि- नितराम् ।

युवस्व- अस्माभिर्मिश्रयस्व । वैश्वानर- सर्वनरहित । अग्ने । रुद्रेभिः- उद्वेगशक्तिभिः । वसुभिः-

वृत्तिस्तम्भकारकशक्तिभिः । सजोषाः- सहृदयः सन् । नः- अस्मभ्यम् । महि- महत् । शर्म-

मङ्गलम् । यच्छ- देहि ॥९॥